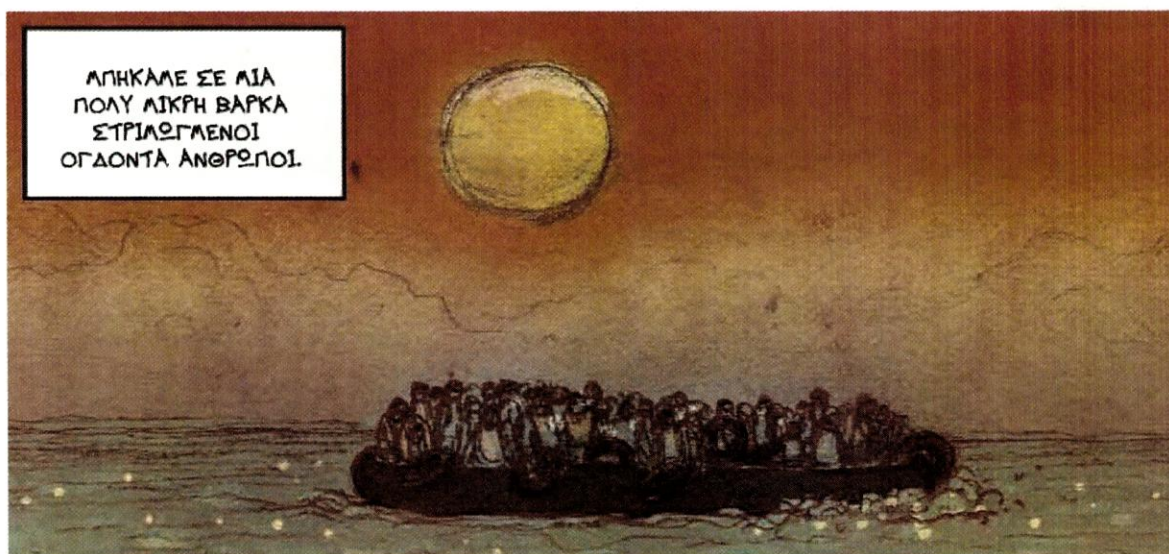

Πολιτικές: Οι συχνά αντιφατικές πολιτικές για τη μετανάστευση φαίνεται να οδηγούν σε αδιέξοδο. Το μεταναστευτικό ζήτημα παραμένει στο προσκήνιο και αποτελεί μείζον θέμα όχι μόνο για την εκάστοτε κυβέρνηση και τον νομοθέτη, αλλά και για ανθρώπους προερχόμενους από πολλούς κοινωνικούς και πολιτικούς χώρους. Η πολιτική έκφραση του ρατσισμού, οι κοινωνικές εντάσεις σε υποβαθμισμένες γειτονιές όπου συγκεντρώνονται μετανάστες και πρόσφυγες και η προβολή των θεμάτων αυτών από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας έχουν επηρεάσει καθοριστικά τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζονται τα συναφή με τη μετανάστευση ζητήματα.

Μία από τις προκλήσεις τις οποίες θέτει σήμερα η μετανάστευση στην ελληνική κοινωνία είναι η διαμόρφωση μιας προσεκτικής, σφαιρικής και δημιουργικής πολιτικής, που να προωθεί την ισοπολιτεία και την ισονομία. Μια ακόμη πρόκληση είναι η διεύρυνση της έννοιας της δημοκρατίας, για να καλύπτει τα ζητήματα που συνδέονται με τον μεταναστευτικό πληθυσμό. Στον σχετικό δημόσιο διάλογο που διεξάγεται σήμερα στη χώρα μας απαιτείται μια εμπειρισταωμένη συζήτηση γύρω από τις ποικίλες όψεις και προσεγγίσεις του μεταναστευτικού φαινομένου σε σχέση με τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία¹⁹.

Το πιο κρύο καλοκαίρι. Δήμητρα Αδαμοπούλου. 2016

¹⁹ Διασκευασμένο κείμενο από: Βεντούρα, Λ., και Παπαταξιάρχης Ε. (2009). Η Πρόκληση της Μετανάστευσης. *Σύγχρονα Θέματα* 107.

Βασικές εννοιολογικές διευκρινίσεις και διαστάσεις των μετακινήσεων των πληθυσμών: Μετανάστευση - Προσφυγιά

1η

Δραστηριότητα

Εικόνες και αριθμοί
για τη μετανάστευση και την προσφυγιά

Μελετήστε το οπτικό υλικό και τα στατιστικά δεδομένα που ακολουθούν και αναζητήστε στη «γλώσσα» τους ορισμένα βασικά στοιχεία σχετικά με τις διαστάσεις του μεταναστευτικού και του προσφυγικού φαινομένου στον σημερινό κόσμο και στη χώρα μας. Συζητήστε στην τάξη τα ευρήματά σας και κρατήστε στον νου σας κάποια δεδομένα ως υπόβαθρο για τη συνέχιση της μελέτης σας σε αυτήν τη θεματική ενότητα.

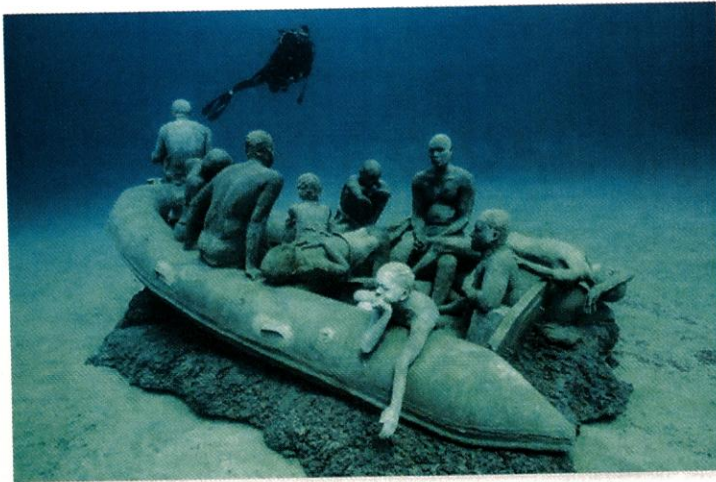
I. Παγκόσμιες μεταναστευτικές ροές

Πηγή: Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης. (2018). Παγκόσμιες μεταναστευτικές ροές (διαδραστικός χάρτης). Ανακτήθηκε 12-04-2018 από <https://www.iom.int/world-migration>

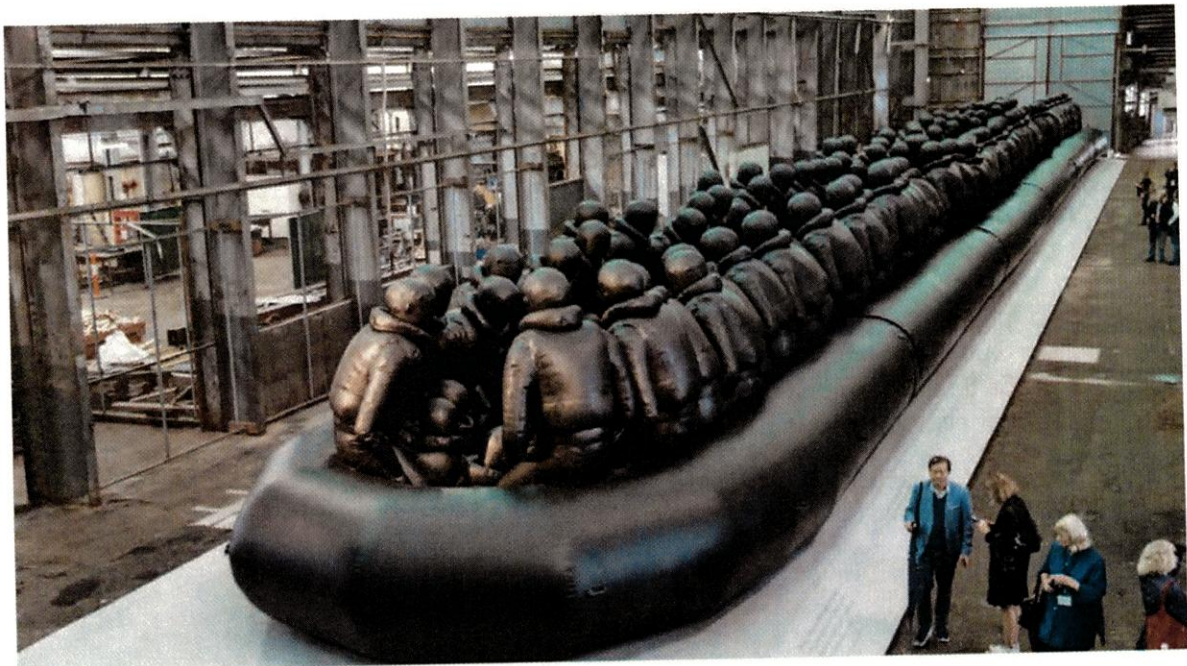
V. Ένα υποθαλάσσιο μουσείο για τους πρόσφυγες

Το «Museo Atlantico Lanzarote» είναι ένα υποθαλάσσιο Μουσείο στο ισπανικό νησί Λανθαρότε, όπου φιλοξενούνται έργα του Βρετανού γλύπτη Τζέισον Τέιλορ με θέμα τους χιλιάδες πρόσφυγες που πνίγηκαν στα νερά της Μεσογείου μετά από την κρίση στη Συρία.

Jason deCaires Taylor, The Raft of Lampedusa, Lanzarote, Spain

Ανακτήθηκε 24-04-2018 από https://www.underwatersculpture.com/wp-content/galleries/recent/dynamic/Museo-Atlantico_Lanzarote_Lampedusa_clean_00043_Jason-deCaires-Taylor_Sculpture.jpg-nggid041415-ngg0dyn-180x0-00f0w010c010r110f110r010t010.jpg

Ai Weiwei, The Law of the Journey, 2017

Μετανάστης και μετανάστρια, πρόσφυγας: «Ποιος» είναι «ποιος»;

Αφού διαβάσετε το ποίημα του Μπέρτολτ Μπρεχτ και την προσωπική μαρτυρία της Χάννα Άρεντ, αναλογιστείτε ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στον πρόσφυγα και τον μετανάστη.

Στη συνέχεια αναζητήστε στο Γλωσσάρι πρόσθετους όρους, όπως «παράτυπος μετανάστης»^{*ΓΛ} και μετανάστρια και «αιτών ή αιτούσα άσυλο»^{*ΓΛ}, και εμπλουτίστε τον προβληματισμό σας.

Μπέρτολτ Μπρεχτ, Για τον όρο «μετανάστες»

Λαθεμένο μου φαινόταν πάντα τ' όνομα που μας δίνουν:
«Μετανάστες».

Θα πει, κείνοι που αφήσαν την πατρίδα τους. Εμείς, ωστόσο,
δε φύγαμε γιατί το θέλαμε,
λεύτερα να διαλέξουμε μια άλλη γη. Ούτε
και σε μια άλλη χώρα μπήκαμε
να μείνουμε για πάντα εκεί, αν γινόταν.

Εμείς φύγαμε στα κρυφά. Μας κυνηγήσαν, μας προγράψανε.
Κι η χώρα που μας δέχτηκε, σίπιτι δε θα 'ναι, μα εξορία.

Έτσι, απομένουμε δω πέρα, ασύχαστοι, όσο μπορούμε πιο κοντά
στα σύνορα,

προσμένοντας του γυρισμού τη μέρα, караδοκώντας το παραμικρό
σημάδι αλλαγής στην άλληνη όχθη, πνίγοντας μ' ερωτήσεις
κάθε νεοφερμένο, χωρίς τίποτα να ξεχνάμε, τίποτα
ν' απαρνιόμαστε,

χωρίς να συχωράμε τίποτ' απ' όσα έγιναν, τίποτα δε συχωράμε.

Α, δε μας ξεγελάει τούτη η τριγύρω σιωπή! Ακούμε ίσαμ' εδώ
τα ουρλιαχτά που αντιλαλούν απ' τα στρατόπεδά τους. Εμείς
οι ίδιοι

μοιάζουμε των εγκλημάτων τους απόηχος, που κατάφερε
τα σύνορα να δρασκελίσει. Ο καθένας μας,
περπατώντας μες στο πλήθος με παπούτσια ξεσκισμένα,
μαρτυράει την ντροπή που τη χώρα μας μολεύει.

Όμως κανένας μας
δε θα μείνει εδώ. Η τελευταία λέξη
δεν ειπώθηκε ακόμα.

Πηγή: Μπρεχτ, Μ. (2008). *Ποιήματα* (μετάφραση: Μάριος Πλωρίτης). Αθήνα: Θεμέλιο.

Αλλά η μετανάστευση των Ελλήνων κατά τη μεταπολεμική εποχή είχε και θετικά αποτελέσματα: τη μείωση της ανεργίας και την αύξηση των εμβασμάτων, τα οποία συνέβαλαν θετικά στη μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών. Την περίοδο 1955-1982 τα εμβάσματα των Ελλήνων μεταναστών αντιπροσώπευαν το 4-5% του ετήσιου ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος και το 1/3 περίπου των άδηλων πόρων. [...]

Μετά την πετρελαϊκή κρίση του 1973 οι περιοριστικές μεταναστευτικές πολιτικές που υιοθετήθηκαν στη Δυτική Ευρώπη ανέκοψαν τη μεταναστευτική εκροή και συνέβαλαν στην παλιννόστηση των αποδήμων. Αυτό, σε συνδυασμό με την πτώση της δικτατορίας (1974) και τις προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδας, υπήρξαν πιο σημαντικοί παράγοντες της παλιννόστησης από τα μέτρα που υιοθέτησε το ελληνικό κράτος για τη στήριξή της. [...]

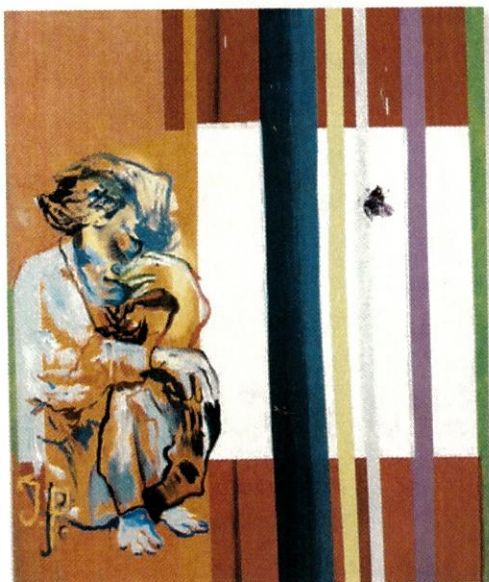
Πηγή: Κασίμης, Χ., Βεντούρα, Λ., και Ζιώμας, Δ. (2012). *Οι κοινωνικές επιπτώσεις της μετανάστευσης και της αστυφιλίας στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Σύνοψη-Τελική Έκθεση Ελλάδας*. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ένταξης.

ΟΜΑΔΑ Β

1. Σε ποιους παράγοντες οφείλεται το γεγονός ότι, σύμφωνα με τη συγγραφέα, «οι μετανάστριες παρέχουν ευέλικτες και χαμηλού κόστους υπηρεσίες»;
2. Συζητήστε τις συνθήκες της εργασίας των μεταναστών, και ιδίως των μεταναστριών, όπως περιγράφονται στο παρακάτω κείμενο (συσχετίστε με τον όρο «δευτερεύουσα αγορά εργασίας», βλ. Συμπληρωματική Δραστηριότητα, Κείμενο II).

II. Μετανάστευση και έμφυλες διαφοροποιήσεις

Από το 1960 και ύστερα οι γυναίκες αποτελούσαν το 47% των μεταναστών παγκοσμίως, ενώ το 2000 το 49%. Το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στη μετανάστευση παρουσιάζει συνεπώς μια σχετική σταθερότητα κατά τις τελευταίες δεκαετίες, ο ρόλος τους όμως στις

Martin Kippenberger, *Ohne Titel* (Jacqueline: The Paintings Pablo Picasso Couldn't Paint Anymore), 1996

μετακινήσεις και ο οικονομικός και κοινωνικός αντίκτυπος της κινητικότητάς τους έχουν μεταβληθεί: περισσότερες γυναίκες μεταναστεύουν ανεξάρτητα, ως επικεφαλής των οικογενειών τους, ενεργοποιώντας συχνά, στη συνέχεια, αυτές πλέον την οικογενειακή επανένωση.

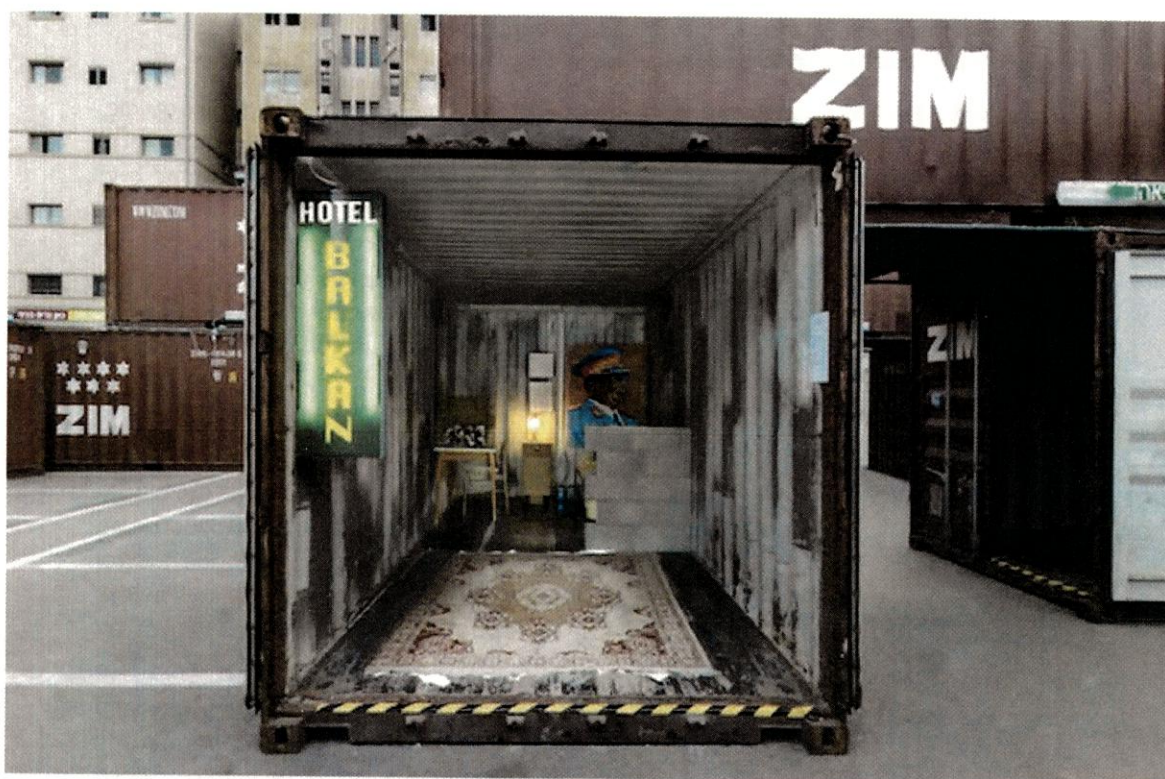
Οι κοινωνικές και οικονομικές δομές εξουσίας, ο καταμερισμός εργασίας κατά φύλο και οι πολιτισμικοί ορισμοί των ρόλων των δύο φύλων οδηγούν στη διαφοροποίηση κάποιων χαρακτηριστικών της μετανάστευσης κατά φύλο. Έτσι, οι μετανάστριες υπερεκπροσωπούνται στις εξαιρετικά ευάλωτες εργασιακές και κοινωνικές θέσεις, ενώ το ποσοστό των εξειδικευμένων γυναικών που μετακινείται είναι αντιθέτως πολύ χαμηλό.

Η αύξηση της μετανάστευσης γυναικών από τη δεκαετία του 1960 και ύστερα αντανάκλα τη διάρθρωση της κατανομής εργασίας κατά φύλο με τις χωρικά άνισες διαδικασίες οικονομικής ανάπτυξης, την ανάπτυξη της εξαγωγικά προσανατολισμένης βιομηχανίας σε ορισμένες περιοχές του Τρίτου Κόσμου, την επέκταση του

ανεπίσημου τομέα της οικονομίας διεθνώς, καθώς και τα μεγαλύτερα επίπεδα φτώχειας μεταξύ των γυναικών λόγω και της αυξανόμενης ανεργίας των ανδρών στις αναπτυσσόμενες χώρες. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι περισσότερες μετανάστριες μετακινούνται προσωρινά και συγκεντρώνονται στη Μέση Ανατολή, την Ανατολική και Νοτιοανατολική Ασία.

Η αύξηση του αριθμού των γυναικών που μετακινούνται προς τη Δύση σχετίζεται και με την εντεινόμενη ζήτηση υπηρεσιών που παραδοσιακά ταυτίζονται με τους γυναικείους ρόλους και την εργασία των γυναικών, η οποία προκαλείται, μεταξύ άλλων, από την αποδιάρθρωση του κράτους πρόνοιας*ΓΛ. Η αυξανόμενη πρόσβαση των γυναικών ανεπτυγμένων χωρών σε καλύτερα αμειβόμενες θέσεις εργασίας, χωρίς την ανατροπή του παραδοσιακού καταμερισμού της οικιακής και οικογενειακής εργασίας κατά φύλο, δημιούργησε διογκούμενες ανάγκες στα κακοπληρωμένα και στερημένα κύρους επαγγέλματα που σχετίζονται με τη φροντίδα του σπιτιού, των παιδιών και των ανήμπορων, στα οποία εργάζονται πολλές μετανάστριες. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι στη Γαλλία πάνω από 50% των μεταναστριών εργάζονται ως οικιακές βοηθοί, ενώ το 50% των οικιακών βοηθών στην Ιταλία είναι μετανάστριες που προέρχονται από χώρες εκτός Ε.Ε. Έτσι, οι μετανάστριες παρέχουν ευέλικτες και χαμηλού κόστους υπηρεσίες όχι μόνο στο κεφάλαιο*ΓΛ αλλά και σε νοικοκυριά μεσαίου εισοδήματος των ανεπτυγμένων χωρών.

Πηγή: Βεντούρα, Λ. (2009). Εθνικό Κράτος και Σύγχρονες Μεταναστεύσεις: Πολιτικές, Τάσεις, Προσεγγίσεις. *Σύγχρονα Θέματα* 107, σσ. 23-36.

Μαρία Παπαδημητρίου, Hotel Balkan, 2010

Ι. Σύγχρονες προσωπικές μαρτυρίες ξένων μεταναστών και μεταναστριών και προσφύγων στην Ελλάδα

[**Sajwa**] «Έφυγα από το Ιράκ το 2006 με τα τρία μου παιδιά, επειδή η κατάσταση στη χώρα χειροτέρευσε. Υπήρχε εμφύλιος πόλεμος στο Ιράκ και εξαιτίας της καταγωγής της δικής μου και του άντρα μου θα μας κυνηγούσαν και θα δεχόμασταν απειλές από διάφορες πλευρές».

[**Shakeeb**] «Έφυγα από την Ινδία αναζητώντας περισσότερες εργασιακές εμπειρίες. Ήθελα να γνωρίσω διαφορετικές κουζίνες και πάντα άκουγα ότι στην Ευρώπη υπάρχει περισσότερη δουλειά, καλύτερο εργασιακό περιβάλλον, μεγαλύτερη εργασιακή ασφάλεια και ότι οι άνθρωποι αποδέχονται ευκολότερα άτομα από άλλα μέρη του κόσμου».

[**Alain**] «Έφυγα από το Κογκό εξαιτίας πολιτικών προβλημάτων. Στη χώρα μας ειδικά τα πράγματα δεν πάνε καλά. Οι άνθρωποι λιμοκτονούν καθημερινά, οι νέοι δεν πηγαίνουν στο σχολείο, ελευθερία δεν υπάρχει, δεν μπορείς να εκφραστείς και σκέφτηκα ότι αν επέστρεφα σ' αυτή τη χώρα θα πέθαινα ή ίσως να με κυνηγούσαν».

[**Ines**] «Με λένε Ines, είμαι από την Πορτογαλία και ήρθα στο Ηνωμένο Βασίλειο για να δουλέψω. Τότε τα πράγματα δεν ήταν τόσο άσχημα όσο τώρα, αλλά και πάλι δεν είχα βρει καμία δουλειά για δυο χρόνια. Για κάμποσο καιρό έκανα προσωρινές δουλειές, που άρχισαν να γίνονται όλο και λιγότερες, ώπου τελικά δεν απέμεινε καμία».

[**Priyanga**] «Ήρθα εδώ απλώς για μια καλύτερη ζωή. Οι γονείς μου κι εγώ φύγαμε από τη Σρι Λάνκα όταν ήμουν 12 ετών. Έπρεπε να εγκαταλείψουμε τη χώρα γιατί είχε ξεσπάσει εμφύλιος πόλεμος και οι ζωές των γονιών μου κινδύνευαν. Ήρθαμε στο Ηνωμένο Βασίλειο το 2000, μα απορρίφθηκαν αρκετές αιτήσεις που κάναμε για άσυλο και έπρεπε να κάνουμε συνεχώς νέες αιτήσεις, για άλλα μέρη».

Πηγή: Γιατί μεταναστεύουν οι άνθρωποι;

Ανακτήθηκε 12-04-2018 από

<http://www.redcross.org.uk/~media/BritishRedCross/Documents/What%20we%20do/Teaching%20resources/Teaching%20packages/Positive%20images/Greek/PDF/Theme%201.pdf>

Χάρης Κοντοσφύρης, Μανώλης Ρωμαντζής,
Εικαστική συνεργατική εγκατάσταση,
Νέο ερείπιο - Δρώντας στον χαμένο χρόνο, 2014

I. Παρά τη διασπορά ψευδών ειδήσεων και τη νομιμοποίηση τάσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας από τα περισσότερα ΜΜΕ, η πλειονότητα των πολιτών στις περισσότερες χώρες του κόσμου επιμένει να θεωρεί αναγκαία την παροχή βοήθειας στους πρόσφυγες. Σύμφωνα με την παγκόσμια έρευνα της Διεθνούς Αμνηστίας «Refugees Welcome Survey 2016», η οποία αποτυπώνει τις απόψεις πολιτών από 27 χώρες, το 73% των συνεντευξιζομένων απαντά θετικά στην ερώτηση σχετικά με το αν οι χώρες πρέπει να δέχονται τους πρόσφυγες που προσπαθούν να γλιτώσουν από τον πόλεμο ή από τους διωγμούς. Στην ίδια ερώτηση οι Έλληνες και οι Ελληνίδες απαντούν θετικά σε ποσοστό 83%.

Διασκευασμένο κείμενο από: Amnesty International. (2016). *Refugees Welcome Survey 2016. Views of Citizens across 27 Countries*. Ανακτήθηκε 10-04-2018 από <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/05/refugees-welcome-index-shows-government-refugee-policies-out-of-touch/>

II. Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ. Η μετανάστευση, δηλαδή η φυγή – μόνιμη ή προσωρινή – και η διέλευση πολιτισμικών, κοινωνικών, πολιτικών συνόρων δεν είναι απλώς ζήτημα δίψας για ταξίδι, τιμής, εκδίκησης ή ψυχικής αναζήτησης. Είναι όλα αυτά, όμως ήταν πολύ περισσότερο, τον 20ό αιώνα, οικονομική, πολιτική και κοινωνική πράξη. Από τη φύση της η μετανάστευση είναι σύνθετο φαινόμενο και, προκειμένου να αναλυθούν τα αίτια και τα αποτελέσματά του, απαιτείται πολλαπλότητα οπτικών. [...]

Καταρχάς, ο ίδιος ο μετανάστης προβαίνει κατεξοχήν σε συγκρίσεις, ενώ και οι περισσότερες αναλύσεις σχετικά με τη μετανάστευση συνεπάγονται έμμεσες ή ρητές συγκρίσεις. Όταν η χώρα υποδοχής διερωτάται για το αν ο μετανάστης έχει αφομοιωθεί αρκετά, προβαίνει σε μια έμμεση ή υπόρρητη σύγκριση μεταξύ του παρελθόντος και του παρόντος του μετανάστη, μεταξύ της χώρας αποστολής και της χώρας υποδοχής. [...] Ταυτόχρονα [...] το ενδιαφέρον για τη μετανάστευση ως οικονομικό πόρο είναι αρκετά ισχυρό, ώστε να αντιμετωπίσει την οπτική του φόβου με την οποία η πολιτική [...] έχει στιγματίσει τους νεοεισελθόντες;

Την ίδια στιγμή [...] μπορούμε να αναρωτηθούμε πώς η μετανάστευση επέδρασε στις σχέσεις των φύλων και στις αναπαραστάσεις της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας, αφού άνδρες και γυναίκες κινήθηκαν με παρόμοιους αλλά κάποιες φορές και με παράλληλους τρόπους, οι μεν στις χαλυβουργίες, οι δε στις οικιακές υπηρεσίες, και οι δύο στα κάτεργα και στα εστιατόρια του Πρώτου Κόσμου [...] σε μια δευτερεύουσα αγορά εργασίας (secondary labor market), όπου οι θέσεις εργασίας απευθύνονται σε ανειδίκευτους εργάτες, που είναι οι πιο κακοπληρωμένοι. Αυτό το κενό στην αγορά το καταλαμβάνει μέχρι σήμερα η «μεταναστευτική εργασία», εκεί όπου οι συνθήκες εργασίας είναι ιδιαίτερα δύσκολες, ενώ και η επισφάλεια κυριαρχεί. [...]

Οι μετανάστες έχουν υπάρξει κατά καιρούς ευπρόσδεκτοι και άλλες φορές έχουν αντιμετωπιστεί ως απειλή. [...] Όλες αυτές οι προοπτικές δείχνουν αφενός πόσο σύνθετο είναι το φαινόμενο της μετανάστευσης αυτό καθαυτό, αλλά και τα πολλαπλά σχήματα λόγου που έχουν διατυπωθεί γύρω από αυτήν. [...] Κύματα (waves), ροές (flows), χείμαρροι (streams), ανθρωποθάλασσα (human tide), ρεύματα μετανάστευσης (currents of migration), με τις δίνες (eddies) και τα ρηχά τους (shallows), τα ξεχειλίσματα (spilling over), όταν πρόκειται για χώρες με υπερπληθυσμό, [...] αποδίδουν με ρευστή ή υγρή γλώσσα τις μεταναστευτικές κινήσεις. Η βιαιότητα των κυμάτων είναι ανάλογη με τη συγκυρία κάθε εποχής.

Πηγή: Green, L. N. (2004). *Οι δρόμοι της μετανάστευσης: σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις* (μετάφραση: Δημήτρης Παρσάνογλου). Αθήνα: Σαββάλας.

